MALTA

QORTI TA' L-APPELL

ONOR. IMHALLEF
PHILIP SCIBERRAS

Seduta ta' l-10 ta' April, 2003

Appell Civili - Ghawdex Numru. 7/1998/1

Rikors numru 7/98 PC

Perit Paul Mercieca

vs

Rosa armla Debono u ghall-interess li jista' jkollhom Salvatore u Carmela konjugi Rapa u b'digriet tas-16 ta' Frar 2000 il-gudizzju gie trasfuz f'isem Salvatore u Carmela konjugi Rapa stante l-mewt ta' Rosa Debono fil-mori tal-kawza

Il-Qorti,

Fl-4 ta' April, 2001 il-Bord li Jirregola l-Kera ghal Gzejjer ta' Ghawdex u Kemmuna ppronunzja s-segwenti sentenza fl-ismijiet premessi:-

"Ic-Chairman;

Ra r-Rikors li permezz tieghu r-rikorrent wara li ppremetta illi huwa jikri lill-intimata, Rosa armla Debono, bicca raba' ta' cirka nofs tomna cioe' 562.05 metri kwadri, li qeghdha l-Imgarr, Triq Sant'Antnin, u tmiss tramuntana mal-beni tal-familja Mercieca, punent u nofsinhar beni ta' l-istess rikorrent, lvant ma' beni tat-Tabib Mercieca jew aventi kawza tieghu, u ohrajn u dana bil-qbiela ta' hamsin centezmu (50c) fis-sena li jithallas bis-sena f'Santa Maria;

Illi l-intimata Debono minghajr il-kunsens tal-esponenti ssullokat jew cedit l-lokazzjoni lill-intimati konjugi Rapa li pero' qatt ma gew rikonoxxuti bhala inkwilini mill-esponenti;

Illi l-intimata Debono jew l-intimati Rapa bil-kunsens taghha biddlet d-destinazzjoni tal-lokazzjoni billi bniet kmamar fih ghall-annimali, dawwret l-istess raba' b'hajt gholi tal-kantun flok il-hajt li kellha u nkludiet mad-dar ta' l-intimati Rapa parti mill-istess raba, qalghet is-sigar tal-frott li kien hemm fl-istess raba', u mhux qed juzaw u jahdmu r-raba kif suppost;

Illi ghalhekk l-intimata jew min minnhom kisru l-kondizzjonijiet tal-lokazzjoni u ghamlu hsara fir-raba ta' l-esponenti;

Talab illi dan il-Bord, previa l-likwidazzjoni tal-kumpens ghal xi benefikati li setghu saru mill-intimata jew min minnhom, basta li dawn ikunu benefikati veri u permessi mil-ligi, joghgbu ma jawtorizzax l-lokazzjoni ta' l-imsemmi bicca raba favur l-intimata Debono jew min minnhom wara Santa Maria li gejja, tikkundannhom sabiex jizgumbraw mill-istess raba' fiz-zmien qasir u perentorju li jigi lilhom prefiss minn dan il-Bord.

Ra r-Risposta ta' l-intimati fis-sens illi t-talbiet tar-rikorrenti huma infondati fid-dritt u fil-fatt, stante illi fl-ewwel lok, ic-cessjoni tad-drittijiet lokatizzji da parti ta' Rosa Debono lil Carmela Rapa hija permessibbli u ammissibbli ai termini

tal-Kap 199 tal-Ligijiet ta' Malta ghaliex Carmela Rapa tigi dixxendenti lineari ta' Rosa Debono illi tigi nannitha.

Illi rigward l-kawzali tal-bdil fid-destinazzjoni tal-fond lokatizzju, din hija allegazzjoni fiergha u immaginarja illi gia giet dedotta mir-rikorenti in gudizzju fl-Avviz fl-ismijiet premessi, Avviz numru 45/91, deciz mill-Qorti tal-Magistrati (Ghawdex) Inferjuri fil-24 ta' Marzu 1998. Id-decizjoni ta' dik il-Qorti ghal dak illi jirrigwarda l-fatti illum tikkostitwixxi gudikat bejn il-partijiet, u ghaldaqstant in kwantu jirrigwarda l-allegazzjonijiet fattwali tar-rikorrenti, l-esponenti qeghdin minn issa jecepixxu r-*res gudicata* kontra t-talbiet tar-rikorrenti.

Salvi risposti ulterjuri fid-dritt u fil-fatt.

Ra d-digriet tas-17 ta' Frar 1999 li bih intlaqghet it-talba ghall-allegazzjoni tal-process fl-istess ismijiet Avviz Nru. 45/91 deciz mill-Qorti tal-Magistrati (Ghawdex), fil-24 ta' Marzu 1998.

Ra d-digriet tal-21 ta' April 1999 fejn gew nominati bhala membri teknici: l-A.I.C. Frederick Valentino u s-Sur Anthony Mifsud li kellhom jaccedu fuq il-post in kwistjoni u jaghmlu l-konstatazzjonijiet taghhom.

Ra r-relazzjoni ta' l-istess membri teknici datata l-31 ta' Ottubru 1999.

Sema' x-xhieda prodotti.

Ra n-Noti ta' referenzi rispettivi tal-kontendenti.

Ra l-atti l-ohra kollha tar-Rikors, inkluzi l-atti tal-kawza Avviz Nru. 45/91 fuq indikat.

Ikkunsidra:

Illi permezz ta' dan ir-Rikors l-A.I.C. Paul Mercieca qieghed jitlob it-terminazzoni tal-qbiela tar-raba msemmija ghal zewg ragunijiet:

(i) minhabba sullokazzjoni jew cessjoni tal-lokazzjoni mhux awtorizzata; (Art. 4(2)(c) tal-Kap.199); u

(ii) ghax l-intimata/i ghamlu xogholijiet li bihom bidlu d-destinazzjoni tal-lokazzjoni {Art.4(2)(f)} .

Illi qabel ma jibda jaghmel l-ezami mehtieg sabiex jara jekk l-allegazzjonijiet tar-rikorrent humiex gustifikati, ic-Chairman jehtieglu qabel xejn jinvestiga l-eccezzjoni tar-‘res gudicata’ imqajma mill-intimati. Huwa minnu illi din il-kwstjoni gia kienet tifforma l-mertu ta’ l-Avviz Inferjuri fuq indikat. Imma s- sentenza li nghatat f’dik il-kawza kienet tirrigwarda biss in-nuqqas ta’ kompetenza tal-Qorti t’Ghawdex (sede Inferjuri) li tisma l-kaz, meta si tratta minn bicca raba pposseduta bi qbiela. Il-Qorti f’dik l-okkazjoni ma ddecidiet xejn fuq il-mertu u lanqas setghet tiddeciedi, gialdarba iddikjarat ruhha inkompetenti li tiehu konjizzjoni tal-kaz. Ghalhekk din l-eccezzjoni preliminari m’ghandha ebda bazi legali u qeghdha minn issa tigi respinta.

Dwar il-kwistjoni tas-sullokazzjoni jew cessjoni tad-drittijiet lokatizji da parti ta’ l-intimata Rosa Debono ghal fuq l-intimati l-ohra, irrizulta illi l-imsemmija Rosa Debono, li mietet fil-mori tas-smiegh ta’ dan il-kaz, kienet tigi n-nanna ta’ l-intimata Carmela Rapa, u kien ilha ghal zmien twil tirrisjedi maghha u zewgha l-intimat l-iehor Salvatore Rapa, fil-fond li jigi quddiem l-ghalqa ‘de quo’. Infatti fil-bidu tas-snin tmenin kienet saret korrispondenza mar-rikorrent sabiex dan jirrikonoxxi lil din Carmela Rapa fil-qbiela minflok nannitha Rosa Debono, li ma kienitx ghada tiflah tahdem ir-raba. Pero’ r-rikorrent baqa’ jrrrifjuta li jaghmel dan, ghaliex kif jidher ukoll mill-ahhar ricevuta rilaxxjata minnu u li kienet tkopri s-snin, 1982, 1983 u 1984, din inharget fuq Rosa Debono; (ara ittri mibghuta mill-Avukat Dr. Carmelo Galea f’isem l-intimati: Dokti. CR.1 u C.R.2 a fol. 41, 42 tal-process u Dok. CA.1 a fol. 39 ta’ l-Avviz Nru.45/94).

L-Art. 2 tal-Kap. 199 ifisser illi:

"kerrej" jinkludi kull membru tal-familja li jkun cessjonarju tal-kirja…;
"membru tal-familja" tfisser axxendent lineari, dixxendent lineari…;
"cessjonarju tal-kirja" tinkludi … il-persuna li tkun attwalment tgawdi l-kirja bil-kunsens espress jew tacitu tal-kerrej…".

Huwa evidenti ghalhekk illi l-ligi tippermetti cessjoni tal-qbiela mill-inklwilin ghal dixxendent lineari bhalma ghandna fil-kaz presenti minn-nanna ghan-neputija (tifla tat-tifla taghha); (ara wkoll: "L.Bonnici et v. M. Mizzi Bord/Ghawdex: 14.12.77). Ir-rikorrrent jikkontendi illi l-qbiela giet moghddija fuq l-intimat Salvatore Rapa li ma jigi xejn mill-inkwilina, imma apparti l-fatt illi din l-allegazzjoni ma giet ippruvata mkien, ma jidhirx illi qatt kienet l-intenzjoni tal-legislatur illi jipprojbixxi lir-ragel milli jaghti daqqa t'id lil martu cessjonarja fir-raba mqabbla. Barra minn hekk, in segwitu ghall-mewt ta' l-intimata Rosa Debono, l-intimata l-ohra Carmela Rapa wirtet il-lokazzjoni ta' din ir-raba bis-sahha tat-testment ta' nannitha in atti Nutar Paul Pisani tal-11 ta' Settembru 1990 (a fol. 27, 28). Ghaldaqstant safejn it-talba tar-rikorrent hija bbazata fuq is-sullokazzjoni jew cessjoni inawtorizzata, din qed tigi michuda.

Jibqa' ghalhekk biss sabiex tigi investigata l-allegazzjoni dwar ix-xogholijiet maghmula mill-intimati fir-raba mqabbla, minghajr il-kunsens tas-sid u li bihom bidlu d-destinazzjoni tal-fond. Il-Qorti ta' l-Appell fil-kawza "G. Magro v. E. Mizzi" (22.1.71), fuq appell minn decizjoni tal-Bord tal-Kera, li kien ittratta raguni simili fil-ligi tal-Kera ta' fondi urbani ghat-terminazzoni tal-kirja, spjegat illi:

".. biex il-ksur ta' patt kontrattwali ta' kiri jaghti lok ghax-xoljiment tal-kuntratt skond il-ligi civili, jew ghall-izgumbrament skond il-ligi specjali, il-ksur irid ikun evidentement ta' xi gravita' apprezzabbli u proporzjonata".

Fil-kaz in ezami jidher illi r-rikorrent qieghed jilmenta mill-kostruzzjoni ta' diversi kmamar f'parti mir-raba mikrija,

mill-inalzament tal-hitan li jiccirkondaw l-ghalqa u mill-fatt illi l-intimati Rapa nifdu l-ghalqa mad-dar taghhom, b'tali mod li parti minnha spiccat il-gnien ta' l-istess dar u nfethet apertura ohra li mill-ghalqa tikkonduci ghal raba ohra f'idejn l-intimati (ara pjanta esebita a fol. 29 fejn jidhru sew dawn il-hwejjeg). L-esperti teknici tal-Bord ukoll jikkonfermaw fir-rapport taghhom l-ezistenza ta' dawn ix-xogholijet edilizji u jaghtu deskrizzjoni dettaljata taghhom (ara rapport a fol. 21-23 tal-process).

Irrizulta mill-provi illi din il-bicca raba originarjament kienet giet imqabbla lil Salvatore Debono li kien jigi missier Geraldu Debono, r-ragel ta' l-inimata Rosa Debono. L-istess Rosa Debono tghid fix-xhieda taghha illi fi zmien il-gwerra hija kienet talbitha lis-sinjura Virginia Mercieca, omm ir-rikorrent, sabiex ikunu jistghu irabbu l-bhejjem fiha. Il-familja Debono kienu dik il-habta gia jirrisjedu fid-dar, proprjeta' ta' Virginja Mercieca wkoll, li tigi ezattament quddiem ir-raba in kwistjoni. Geraldu Debono kien jahdem ta' burdnar, imma kien izomm l-annimali wkoll u ghalhekk malli giet f'idejhom din ir-raba bena hemmhekk xi kmamar biex izomm l-annimali fihom. Gara illi in segwitu ghall-mewt tas-sinjura Mercieca, il-proprjeta' tar-raba giet ghand ir-rikorrent, filwaqt illi d-dar messet lil huh Joseph Mercieca. Id-dar xtrawha l-konjugi Rapa u marru jghixu fiha flimkien ma' Rosa Debono, imma r-rikorrent l-ghalqa ma riedx ibieghha.

Ghalkemm ma tantx kien preciz fuq dati, jidher illi r-rikorrent jghid illi skopra b'dawn ix-xogholijet edilizji fl-ghalqa tieghu f'xi zmien wara s-sena 1984 li kienet l-ahhar sena li accetta hlas ta' qbiela. Hu spjega illi kien ilu zmien twil ma jersaq fl-inhawi billi kien ikun imhabbat hafna bix-xoghol tal-Qorti f'Malta. Meta kien ghadu tifel kienu joqghodu fid-dar ta' quddiem l-ghalqa in kwistjoni, li mbaghad inkriet lil ta' Debono sakemm spiccat inxtrat mill-intimati Rapa kif gia nghad. Jiftakar illi ta' tfal li kienu, kienu jaqbzu c-cint biex jidhlu fl-ghalqa li kien fiha biss xi sigar.

Irrizulta minn kopja ta' att ta' divizjoni ta' l-20 ta' April 1920 li giet esebita mir-rikorrent fl-Avviz 45/94 illi l-ghalqa, li din

ir-raba tidher illi tifforma parti minnha, kienet giet deskritta hekk:

"… una sola lenza di terreno in parte di mediocre qualita' ed in parte di cattiva qualita', con roccame scoperto, mucchie di pietra ed in cui sono piantati diversi alberi …" (a fol.79-84).

Zgur ghalhekk illi l-kmamar indikati saru f'xi zmien wara din id-divizjoni. Kif gia ntqal, Rosa Debono qalet illi kien ghamilhom zewgha biex ipoggi l-annimali, ftit wara li r-raba giet f'idejhom. Salvatore Rapa jghid illi huwa kulma ghamel wara li xtara d-dar ta' quddiem l-ghalqa kien illi ghamel xi riparazzjonijiet mehtiega fil-kmamar u biddel it-tisqif taghhom, billi z-zingu li kien hemm qabel qdiem u ghamel minflok l-asbestos. Mill-bqija ma jidhirx illi saru ebda xogholijiet recenti hlief ghaz-zieda ta' zewg filati ohra fuq il-hitan divizorji, msemmja wkoll mill-membri teknici fir-rapport taghhom.

Gara' pero' illi fl-udjenza tat-3 ta' Mejju 2000 quddiem il-Bord, ir-rikorrent li kien qed jixhed biex jaghmel xi kjarifiki fid-deposizzjoni tieghu, gie rinfaccat mill-legali ta' l-intimati bi skrittura ta' transazzjoni raggunta fil-presenza ta' l-istess Avukat fl-24 ta' Marzu 1983 (Dok. CR a fol. 39, 40). Permezz ta' din l-iskrittura il-perit Mercieca minn naha u l-intimata Carmela Rapa, (dakinhar kienet ghadha xebba), kienu lahqu ftehim dwar xi kwistjonijiet li nqalghu bejniethom dwar il-hitan divizorji li jifirdu l-proprjetajiet rispettivi fl-inhawi tal-'Hotba ta' San Gwann' fejn tinsab ir-raba in kwistjoni. F'dik l-iskrittura issir referenza wkoll ghall-pjanta tal-lokal. Ir-rikorrent mistoqsi dwar din l-iskrittura, qal illi huwa ma kienx mar fuq il-post ghax kien imhabbat u halla f'idejn l-A.I.C. Guido Vella. Kopji tal-pjanta relattiva gew esebiti (a fol. 59 u 67), pero' ma jaghtu ebda hjiel dwar xi kien hemm f'dik l-okkazjoni fir-raba 'de quo', billi l-perit illimita ruhu biss ghall-bitha fil-proprjeta' ta' l-intimati fejn kien ser jinbidel il-hajt divizorju. Mistoqsi jekk kienx ra x'kien hemm fir-raba in kwistjoni, il-perit Vella ma gharafx iwiegeb. Din il-pjanta ghalhekk ftit tista' tkun ta' ghajnuna sabiex jigi stabbilit meta setghu saru l-kostruzzjonijiet ndikati.

Ir-rikorrent isostni illi huwa sar jaf bit-tibdiliet minnu lmentati xi zmien wara li kienet saret l-iskrittura msemmija. Zgur illi l-fetha mill-bitha ta' l-intimati ghar-raba tar-rikorrenti saret wara li giet redatta l-pjanta annessa ma' dik l-iskrittura, billi fuq il-pjanta ma hemm ebda indikazzjoni taghha. Hekk ukoll l-ahhar zewg filati fil-hajt periferiku deskritt fil-paragrafu (e) tar-relazzjoni peritali, jidhru li huma recenti. Pero' ma hemm ebda indikazzjoni preciza ta' meta setghet saret l-apertura l-ohra li taghti ghal raba ohra ta' l-intimati fuq in-naha ta' wara. Madankollu, saru meta saru dawn it-tibdiliet, anke jekk mhux bil-kunsens tas-sid, ma jidhirx illi huma tali li jimmeritaw is-sanzjonijiet tal-ligi, ghax kif intqal fil-kawza "Briffa vs Duca" citata mill-intimati fin-Nota ta' referenzi taghhom, (App.30.6.47 XXXIII.i.181):

"L-iskop tal-ligi li tipprojbixxi lill-inkwilin li jbiddel id-destinazzjoni tal-fond, mhux dak li javvantaggja lis-sid b'mod li jkun jista' japprofitta ruhu minn kull cirkostanza, anke l-izjed zghira u genwina, biex jippriva lill-inkwilin mit-tgawdija tal-haga mikrija".

Certament illi la l-fethiet imsemmija u lanqas iz-zewg filati zejda fuq il-hajt ma bidlu d-destinazzjoni tal-fond mikri, u dawn jistghu facilment jigu rimedjati fi tmiem il-kirja.

Ghar-rigward imbaghad tat-tlett ikmamar li hemm fl-ghalqa, nafu fic-cert illi ma kienux jezistu meta saret id-divizjoni fuq imsemmija. Skond Rosa Debono dan ir-raba kien intalab lill-omm ir-rikorrent appuntu biex ikunu jistghu irabbu l-annimali fih, u ghalhekk kienu inbnew dawk il-kmamar. Din ix-xhieda ma giet kontradetta bl-ebda mod. Li seta' sar recentement mill-intimati kien biss riparazzjonijiet ta' l-istess kmamar. F'tali cirkostanzi c-Chairman ma jistghax jghid illi huwa konvint fil-grad ta' certezza mehtieg mil-ligi, illi r-rikorrent baqa' ghal kollox fil-ghama dwar dawn ix-xogholijiet edilizji li kienu saru fir-raba 'de quo' ghal dawn is-snin kollha, sakemm irrifjuta li jaccetta aktar hlas ta' qbiela wara s-sena 1984.

Jibqa' biss sabiex jigi kkunsidrat jekk l-allegazzjoni li parti mir-raba giet konvertita fi gnien jikkostitwix il-bdil tad-destinazzjoni tal-fond kontemplat mil-ligi. Huwa minnu illi l-periti sabu bosta sigar tal-frott fir-raba in kwistjoni, imma l-parti l-kbira xorta baqghet ghalqa ikkoltivata. Irrizulta mill-kuntratt ta' divizjoni gia citat, illi sigar tal-frott gia kien hemm fir-raba, u kull ma setghu ghamlu l-intimati huwa li bidlu dawk li sadanittant kienu mietu u forsi ziedu xi ftit ohra maghhom, imma b'daqshekk ma sar ebda bdil sostanzjali fin-natura tal-fond lokat. Ghalhekk dan lanqas ma jista' jinghad li jikkostitwixxi l-hsara jew nuqqas ta' tharis tal-kundizzjonijiet tal-kirja kontemplati fl-Art. 4(2)(f) tal-Kap. 199.

Ghal dawn il-motivi, billi l-anqas din ir-raguni ghaliex is-sid jista' jitlob it-terminazzjoni tal-qbiela u r-ripresa tal-pussess tar-raba mikrija ma giet sodisfacentement ippruvata,   jichad it-talba bl-ispejjez kontra r-rikorrent."

Minn din is-sentenza appella r-rikorrenti bl-aggravju principali li jirrivolvi fuq il-kawzali "krucjali" tat-tibdil fid-destinazzjoni tal-ghalqa lokata u fejn il-kontenzjoni tieghu hi dik li l-Bord ghamel apprezzament zbaljat tal-provi.

L-appellant jadduci bhala raguni tal-kambjament il-bini bla kunsens ta' diversi kmamar ghaz-zamma tal-annimali, u l-krejazzjoni ta' gnien konsegwit bl-erezzjoni ta' hitan gholjin tal-kantun fuq parti mill-ghalqa.

Ukoll fil-kors ta' l-appell tieghu r-rikorrent appellant issottometta bhala espressjoni ta' konsiderazzjoni, anke jekk minnu issa kwalifikata bhala wahda ta' fatt u mhux aktar bhala wahda mill-premessi ghall-obbjett tat-talba tar-ripreza, l-punt tac-cessjoni ta' l-affitt tal-ghalqa. Kif ukoll accenna ghall-kwestjoni jekk, fuq il-fatt akkwizit mill-provi dwar li l-ghalqa ntuzat ghall-mergha ta' l-annimali, l-Bord kienx kompetenti "rationae materiae".

Jinghad il-verita` din il-Qorti hi perplessa kif l-appellanti, ghall-azzjoni tieghu stess, qed iqanqal l-aspett tal-inkompetenza tat-tribunal adit minnu. La tqanqlet, pero', jinkombi b'dover li l-Qorti tezamina din il-kwestjoni.

Biex il-Qorti tasal ghal konkluzjoni dwarha trid necessarjament tinvesti l-meritu partikolarment l-iskop ghal x'hiex saret il-kirja ("**Vincent Micallef –vs- Michael Parnis**", Appell, 18 ta' Ottubru 1968).

Mill-provi processwali f'din l-istanza u f'dik l-ohra bejn l-istess partijiet deciza mill-Qorti Civili ordinarja fl-24 ta' Marzu 1998, jirrizulta li l-ghalqa de quo giet imqabbla fit-22 ta' Novembru 1938 lil Salvu Debono missier Geraldu Debono zewg l-intimata Rosa Debono. Din il-kirja saret miz-ziju ta' omm ir-rikorrent (deposizzjoni tar-rikorrenti fis-seduta tat-23 ta' Novembru 1995) u mhux mir-rikorrent innifsu, kif hekk xehed f'din il-kawza fl-udjenza tal-21 ta' April 1999 (fol 11). Wara l-mewt ta' l-imsemmi Salvu Debono issubentra fil-kirja Geraldu Debono.

Jidher li mill-bidunett tal-lokazzjoni l-ghalqa bdiet tintuza in parte ghal kultivazzjoni agrikola taghha u in parti ghat-trobbija ta' xi annimali, fejn inbnew ukoll xi kmamar jew mandri ghaz-zamma taghhom. Dan hu issa sahansitra rikonoxxut fil-korp tal-appell tieghu, izda mhux ukoll fil-kors tax-xhieda tieghu, mir-rikorrenti sid. Fil-fatt f'para 9 tar-rikors ta' l-appell, jghid li "*dak li probabbli huwa veru huwa li l-intimata u zewgha minghajr il-permess tas-sid cioe' tar-rikorrenti, mill-ewwel jew minn ftit wara li hadu r-raba fl-1940 bdew juzawha biex irabbu l-baqar fiha flok ghall-koltivazzjoni li ghaliha giet mikrija mir-rikorrent. Ma jistax jigi eskluz ghalhekk illi l-kostruzzjonijiet li saru ghall-annimali u l-hazna tal-gwiez taghhom inbnew ferm qabel ma kien qed jahseb ir-rikorrent.*"

Minn dan dedott ma huwiex eskluz, in assenza ta' ftehim espress, li l-ghalqa sa mill-origini tal-kirja kellha bhala skop principali taghha l-koltivazzjoni tar-raba, kif hekk assidwament ritenut mir-rikorrenti bl-uzu sekondarju tat-trobbija tal-annimali fil-mandri. Ma ngiebet l-ebda prova konvincenti mir-rikorrenti illi ghal finijiet tad-definizzjoni l-ghalqa nkriet esklussivament ghal mergha ta' l-annimali biss.

F’dan il-kuntest ghalhekk id-deduzzjoni tal-appellanti ma tistax tigi accettata. Gjaladarba l-ghalqa nkriet principalment ghal koltivazzjoni ta’ prodotti agrikoli, kif hekk koncess mill-appellant innifsu, ma jistax imbaghad jippretendi li l-Bord ma kienx kompetenti ghax din bdiet tintuza ghall-mergha ta’ l-annimali. Se mai dan il-fatt kien seta’ jiggjovah ghal finijiet tal-gravam tieghu tat-tibdil fid-destinazzjoni izda mhux ukoll biex jinnewtralizza u jgib fix-xejn l-iskop tal-kirja biex b’hekk jaghzel il-‘forum’ li jaqbel lilu. Ghall-fini tal-kompetenza il-ftehim originarju tal-kirja ma jistax jigi znaturat b’xi uzu sussegwenti ghal dak il-patt.

Intqal illi “*biex jigi stabbilit jekk il-fond huwa ghalqa jew le wiehed ghandu jhares lejn in-natura intrinsika tieghu ta’ art li qeghda ghal koltivazzjoni, kif ukoll ghandu jara x’kien l-istat tal-fond u x’kienet l-intenzjoni tal-partijiet meta saret il-lokazzjoni, u mhux l-istat tal-fond wara li tkun saret il-lokazzjoni, u wisq anqas meta tinqala’ l-kwistjoni dwar in-natura tieghu*” (Kollez. XXXVIII pI p557; XXXII pI p135; u XXXIII pI p849).

Il-kwestjoni tibqa’ allura dik tal-meritu, u cjoe jekk jirrikorrux il-kondizzjonijiet tal-ligi favur ir-rikorrenti biex jigi sostenut l-aggravju fondamentali u baziku tieghu.

Qabel xejn riferibilment ghal fatt tac-cessjoni tal-inkwilinat, anke jekk dan il-punt, mill-apparenza, ma jidherx illi tressaq strettament bhala pregudizzjali daqskemm pjuttost bhala kumment ta’ fatt, jirrizulta li ‘ope legis’ jekk kien hemm ftehim biex il-kera jghaddi minn fuq in-nanna Rose Debono ghal fuq it-tifla ta’ bintha, l-intimata Carmela Rapa, meta din kienet ghadha hajja, dan kien konsentit mil-ligi gjaladarba “kerrej” tinkludi “kull membru tal-familja li jkun cessjonarju tal-kirja”. “Membru tal-familja” li fit-tifsira moghtija mill-Kap 199 tinkludi “dixxendent lineari”. Huwa veru li ma giet esebita l-ebda kitba ta’ cessjoni. Izda kif rilevat fid-decizjoni “**Joseph Portelli –vs- Ecc. Tieghu Isqof ta’ Ghawdex**”, Appell,19 ta’ Mejju 2000, “*indubbjament ma kienx necessarju biex tali ftehim jigi redatt bil-kitba biex jikkonsisti l-kwalita` ta’ cessjonarju tal-kirja skond il-ligi.*”

Fil-mori tal-kawza, imbaghad, dahal ukoll bl-operat tal-istess ligi r-rikonoxximent "ope successionis".

Ben delinejati l-portata, r-raguni guridika u l-karattru tal-azzjoni proposta, li jitnisslu mill-att promotorju tal-gudizzju, tant logikament kemm guridikament, din il-Qorti ser tghaddi l-quddiem ghall-ezami tal-aggravju principali li jikkaratterizza dan l-appell.

Gja fl-enuncjazzjoni illi ghamlet din il-Qorti gie ravvizat illi skond il-fehma taghha l-kirja in ezami kienet mahsuba ghal zewg skopijiet: dak primarju, l-koltivazzjoni tar-raba; dak sekondarju, it-trobbija tal-annimali. Ciononostante, anke kieku pero' kellha tikkoncedi illi dan l-ahhar skop ma kienx fl-intendiment tas-sid dakinhar tal-formazzjoni tal-ftehim, xorta wahda ma tara xejn inkonswet, u barra mill-abitudini u c-cirkostanzi maghrufa ta' kirjiet konsimili fl-uzu lokali, illi gabillotti u utenti tar-raba, oltre l-koltivazzjoni taghha jrabbu ukoll fiha xi annimali.

Naturalment din tibqa' osservazzjoni generika tas-sitwazzjoni konswetudinarja maghrufa. Dak li jghodd hawn, bhala proposizzjoni ta' dritt, jikkoncerna l-punt jekk, f'kaz ta' assenza ta' patt espress jew awtorizazzjoni preventiva, jistghax il-gabbillott jew detentur tal-kirja jaghmel modifikazzjonijiet fil-haga lokata lilu minghajr il-kunsens tas-sid. Kunsens li mhux rikjest ad validitatem mil-ligi li jkun bilfors espress (Art 1564(1) tal-Kodici Civili). Tajjeb li jigi notat illi l-ligi specjali (Kap 199) ma ssemmiex, kif hekk taghmel il-ligi ordinarja, illi "il-kerrej, matul il-kirja, ma jista' jaghmel ebda tibdil fil-haga mikrija minghajr il-kunsens ta' sid il-kera". Invece tillimita ruhha ghall-espressjoni "abitwalment naqas li jhares xi kondizzjoni ohra tal-kirja" (Art 4(2)(f)). Fin-nuqqas ta' ftehim jew ta' xi patt espress, il-kondizzjoni tal-kera trid tkun indotta mid-disposizzjonijiet generali tal-kuntratt ta' kera. Inter alia, ghalhekk, l-Art 1564 (1) surreferit.

Ghat-tifsira tal-principju enuncjat fil-ligi, it-taghlim dottrinali hu fis-sens illi dan ma ghandux jigi ntiz fis-sens li l-kerrej ma jista' jaghmel ebda modifikazzjoni fil-fond. Dan in

raguni ghad-deduzzjoni illi gjaladarba huwa ghandu dritt igawdi l-fond allura ghandu jkollu l-fakolta` li jadattah ghal konvenjenzi u ghal bzonnijiet tieghu, b'obbligu naturalment li jpoggih fl-istat li kien jekk ikun irid hekk is-sid. (**Laurent,** Diritto Civile, Vol XXV No. 253).

Fir-rigward tat-tibdiliet konsentiti ntqal illi "*non si puo a priori ed in linea di massima stabilire quali modificazioni apportate alla cosa locata del conduttore siano legittime o meno: bisogna aver riguardo alle particolari circostanze del caso, e in ispecie alla professione, arte o mestiere del conduttore, all'uso per cui e' stato locato il fondo, al consenso espresso o tacito del locatore, ed anche all'epoca in cui le modificazioni hanno luogo*" – "**Margherita Giappone vedova Rutter –vs- Sir Gerald Strickland, Conte della Catena**", Appell Civili, 21 ta' Gunju 1922, riportata a Vol XXV pI p206.

L-affermazzjoni rikorrenti f'bosta mid-decizjonijiet ezaminati hi dik li meta l-haga fl-assjem taghha tibqa' impjegata skond id-destinazzjoni taghha u t-tibdil li jkun sar ma jiznaturax id-destinazzjoni tal-fond ma ghandux ikun hemm ir-rigur tas-sanzjoni tal-ligi.

Uhud mill-ezemplari riskontrati fil-kazistika taghna huma dawn:-

(i) "**Matteo Spiteri –vs- Leonardo Attard et**", Appell, 13 ta' Mejju 1963. F'dan il-kaz l-intimat bena kamra ad uzu ta' kcina fil-bitha, bena maqjel, u dawwar b'hajt baxx bicca bitha ohra, u ballat il-gardina, li qabel kienet tinhadem;

(ii) "**George Cachia –vs- In-Nobbli Robert Manduca et**", Appell Civili 26 ta' April 1971. Fiha gie rilevat illi "*ikun abbuz tal-kliem li jinghad li bil-bini ta' tliet ikmamar, tnejn ghall-istorage tal-prodotti ta' l-istess raba u ta' l-ghodda, u wahda bhala garage ghal van uzat ukoll ghat-trasport tal-prodotti u in konnessjoni max-xoghol tar-raba fuq parti zghira mhiex koltivabbli, tal-fond, b'xi mod ibiddel id-destinazzjoni tal-fond*".

(iii) "**Maria Scerri –vs- Domenico Mifsud**", Appell, 6 ta' April 1973. Hawn l-intimat bena kamra ghat-toilet fil-bitha,

bil-gebel minflok kamrin tal-injam, u bena bl-injam zewg gabubi ghall-annimali.

F'dawn il-kazijiet kollha, oltre li fihom gie ri-affermat il-principju illi tali kambjamenti u alterazzjonijiet fil-fond lokat, setghu jsiru anke minghajr l-ottenimant tal-kunsens tas-sid, gie stabbilit ukoll illi l-ksur prevvist mil-ligi "*jrid ikun evidentement ta' xi gravita apprezzabbli u proporzjonata"* ("**Giuseppe Magro –vs- Farmacista Eric Mizzi**", Appell, 22 ta' Jannar 1971).

Gie aggunt inoltre f'decizjoni precedenti bejn dawn l-istess partijiet fl-ahhar sentenza citata, illi "*aktar u aktar tigi nsostenibbli l-allegazzjoni tal-lokatur li kien hemm dak il-kambjament ta' destinazzjoni jekk il-lokatur ikun aderixxa anke <u>tacitament</u> ghal dak l-uzu. Huwa veru li jista' jkun hemm kazijiet li fihom ix-xjenza u l-pacenjza tal-lokatur ma tfisserx ratifika u adezjoni; <u>izda</u> meta l-mutament ikun parzjali u mhux abbuziv, u s-sid ikun akkonsenta ghal dak il-kambjament b'atti li huma nkonciljabbli ma' kull ideja ta' opposizzjoni, allura jkun il-kaz li jigi ritenut li kien hemm adezjoni tacita tal-lokatur*". (**Vol XLI pI p29**)

Applikati dawk l-enuncjazzjonijiet u principju legali ghal kaz de quo ma jidherx, fil-fehma ta' din il-Qorti illi l-analizi li ghamel il-Bord tal-fatti u tal-konsiderazzjonijiet ta' dritt jistghu jitqiesu censurabbli.

Il-kmamar ghall-annimali kienu ilhom mibnija ghexieren ta' snin u huwa mprobabbli hafna illi s-sid jew sidien ma kienux jafu bihom. Din il-Qorti ssibha difficli biex taccetta illi r-rikorrenti intebah bihom l-ewwel darba erba u erbghin (44) sena wara li kienu nbnew u saret il-kirja. Multo magis imbaghad meta kif rilevat f'wahda mir-repliki tal-avukat tieghu (fol 49) il-klijent tieghu kien imur spiss. Jekk dan kien hekk il-kaz huwa difficli hafna li jitwemmen li hu ntebah bihom fl-1984.

Kif insenjat, "*l-inazzjoni da parti tas-sid ghal tul ta' zmien, bil-konsapevolezza tat-tibdil li kien sar fl-uzu tal-fond, tikkostitwixxi akkwiexxenza jew ghallanqas tolleranza*" –

"**Emmanuele Magro –vs- Nicola Agius**", Appell Civili, 13 ta' Jannar 1964.

Din l-inferenza, fil-kaz de quo, tohrog wehidha mid-dati u c-cirkostanzi ta' fatti stabbiliti mix-xhieda.

Fl-evalwazzjoni tal-kumplament tal-provi dwar l-ilmenti l-ohra tal-appellanti l-motivazzjoni tal-Bord hija sufficjentement cara u l-konkluzjoni hi wahda gusta. Fil-qosor jistghu jsiru s-segwenti konsiderazzjonijiet:-

i. Il-konjugi Rapa ma ghamlu l-ebda xoghol edilizzju gdid ghal dawk li huma kmamar izda llimitaw ruhhom biex jirriparaw dawk ezistenti. Dan kif jirrizulta, mhux kontraddett, mill-provi.
ii. L-ghalqa de quo issoktat tintuza fil-maggjor parti taghha u b'mod principali ghal koltivazzjoni tal-prodotti u thawwil ta' sigar. Ara rapport tal-membri teknici tal-Bord a fol 21 tal-process.
iii. Hekk ukoll fir-rigward tal-hajt periferali fejn l-unika addizzjoni kienu zewg filati ohra bil-kantun tal-franka fuq dak li kien hemm originali.
iv. Il-fatt tal-iccirkondar b'hajt ghall-iskop kenni tas-sigar ma jwassalx ghal daqshekk biex jikkwalifika dan ix-xoghol bhala hsara konsiderevoli u ta' entita` tali li tinduci ghal konsegwenza estrema tal-ispossessament tal-kerrej. Pjuttost ghandu, komplimentari ma' dak stabbilit fid-duttrina legali aktar il-fuq accennat, jitqies li sar ghall-ahjar utilita` u godiment tal-fond u ghall-bzonnijiet tal-kerrej. Del resto huwa wkoll facilment rimovibbli f'gheluq il-kirja.

Dan kollu stabbilit din il-Qorti ma tarax li r-ragunijiet adotti mill-appellant kontra s-sentenza, fid-dawl tal-konsiderazzjonijiet premessi, jistghu jircievu favur.

Ghal dawn il-motivi l-appell interpost qed jigi michud u s-sentenza appellata konfermata, bl-ispejjez taz-zewg istanzi kontra r-rikorrent appellant.

---------------------------------TMIEM---------------------------------